

Кретьова А.Ю.

УДК 338.242.2

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Постановка проблеми. В умовах ринкової системи господарювання підприємство виступає її основною ланкою. Від того наскільки ефективно діють підприємства залежить рівень розвитку всієї країни. Саме підприємства визначають ділову активність національного господарства, саме на них відбувається створення продукції, безпосередній зв'язок працівника з капіталом. Підприємства складають структуру галузей, визначають їх профіль і масштаби. Крім того, підприємства формують територіальну спеціалізацію міст, областей, в яких вони розташовані. А отже, підприємства є основною ланкою народногосподарського комплексу. Такий лозунг прописується майже всіма провідними науковцями з економіки, які в своїх працях торкаються будь-якої тематики, що стикається з поняттям «підприємство». Однак саме поняття залишається поза рамками пояснення його змісту, сутності та характерних ознак.

Аналіз останніх публікацій. Більшість економістів розглядає підприємство як апріорний, визначений наперед об'єкт дослідження. Приймаючи до уваги різноманітність теорій, у складі яких зустрічається поняття «підприємство» (теорія організацій, правова теорія, економічна теорія, теорія управління, теорія виробництва, теорія діяльності та ін.), та підходів до його визначення (як форми організації праці, як агента трансформації ресурсів в економіці, як узагальнена форма вираження інтересів і результатів праці певної групи людей та ін.), необхідно, насамперед, з'ясувати, що слід розуміти під підприємством, в чому полягає його сутність та притаманні характерні ознаки.

Метою статті є дослідження сутності поняття «підприємство» та вирішення його характерних ознак.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про складність поняття «підприємство» не можна уникнути розгляду його синонімічних понять, що зустрічаються в працях різних авторів. Найчастіше поняття «підприємство» ототожнюється з такими поняттями як «фірма», «бізнес», «компанія» та «організація». Підміна поняття «підприємство» поняттям «фірма» є некоректним, оскільки останнє має значно вужче значення. Поняття «фірма», як правило, проявляється через узагальнену назву господарюючого суб'єкту виробничого та невиробничого профілю [11, с. 221]. Наряду з цим, кожний господарюючий суб'єкт, який признається юридичною особою, при реєстрації отримує фірмову назву, в такому разі «фірма» – це загальна назва будь-якого господарюючого суб'єкту, в т.ч. і підприємства, який має фірмове найменування, що ідентифікує його із складу інших фірм [11 с. 221]. Терміни «підприємство» та «бізнес» фактично можуть співпадати лише коли мова йде про оцінку вартості підприємства як цілісного бізнесового комплексу у межах концепції управління підприємством за вартістю [2, с. 9]. У всіх інших випадках під бізнесом слід розуміти ініціативну, самостійну, економічну діяльність (підприємництво), що здійснюється за рахунок власних або залучених засобів на свій ризик і під свою майнову відповідальність, головною метою якої є отримання прибутку та розвиток власної справи [2, с. 10]. Заміна поняття «підприємство» терміном «компанія» зустрічається, насамперед, у працях зарубіжних авторів [14], і в такому разі ототожнення двох понять є виправданим. У вітчизняній економіці термін «компанія», частіше за всього застосовується задля означення великих об'єднань юридичних та фізичних осіб (підприємців), як правило, у формі акціонерних товариств. А тому термін «компанія» набуває специфічності, і заміна ним поняття «підприємство» має бути виваженою та обгрунтованою.

Дослідження сумісного використання двох понять: «підприємство» та «організація» має супроводжуватися розглядом теорії організацій, одним із напрямів якої є подання будь-якого учасника суспільних відносин, у тому числі й економічних, як соціально-економічного утворення, що складається із сукупності людей з встановленими обмеженнями, ієрархією, нормативно визначеним порядком, системами комунікацій, що свідомо координується та існує на відносно постійній основі в зовнішньому середовищі й орієнтовано на здійснення певного виду діяльності, зміст якої визначається через сукупність цілей [12, с. 65]. Слід зазначити, що як в діловому плані, так і на законодавчому рівні фігурують різні типи організацій, одним із яких є підприємство. А отже, підприємство є, насамперед, специфічною організацією, яка, по-перше, проводить підприємницьку діяльність, тобто самостійну, ініціативну, систематичну діяльність, яка здійснюється на власний ризик на принципах максимізації прибутку та управління за цілями [3, с. 367]; по-друге, характеризується відособленістю (або адміністративною самостійністю), цілеспрямованістю, свідомим формуванням та функціонуванням [8, с. 21].

Окремими авторами дещо по-різному надається визначення підприємства в межах теорії організації. Аналіз існуючих визначень дозволив зробити такі висновки. По-перше, підприємство має розглядатися з точки зору дуалістичного підходу, у відповідності з яким у складі підприємства мають поєднуватися дві складові організації: економічна та соціальна. Економічна складова проявляється через розгляд організації як явища, що поєднує певні елементи задля досягнення сукупності спільних цілей, виконання спільних завдань задля досягнення кінцевого результату [4, с.144; 11, с.39; 12, с.65], який проявляється для підприємства як цілісного угруповування у вигляді доходу та прибутку [3, с. 367]. Тобто головні цілі, на досягнення яких спрямована діяльність підприємства як організації, носять, як правило, економічний характер. Наявність матеріальних форм ресурсів та потенціалу як елементів організації ще раз доводять значимість економічної складової підприємства [7,11]. Соціальна складова ґрунтується на признанні організації як сукупності (групи) професійно орієнтованих людей (окремих виконавців) [3, с. 366; 4, с. 144; 12, с. 65], які мають свої певні потреби (як приклад, належне забезпечення умов праці, життя й здоров'я,

розвиток можливостей, використання здібностей та ін.), а також дії цих осіб, що ведуть до формування та удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого [3,4,11]. Об'єднання таких точок зору дозволяє розглядати підприємство як соціально-економічний феномен. По-друге, майже всіма авторами, праці яких було вивчено в ході дослідження, при розгляді підприємства як організації застосовано системний підхід як засіб діалектичного методу дослідження, відповідно якого підприємство розглядається як певна цілісність (система) – комплекс елементів (керуючий орган, керований об'єкт, прямий зв'язок, зворотній зв'язок, відділи, служби, групи, окремі виконавці та ін.), що виділено із загального суспільно-економічного середовища [7, с. 15], які пов'язані між собою ланкою причинно-наслідкових взаємовідношень, визначених ієрархією, поліархією та правилами поведінки [3]. І навіть тими авторами, що розглядають організацію не як системне комплексне явище, а як процес (сукупність дій) [4,7] зазначається, що такі дії ведуть до формування зв'язків між елементами системи.

Узагальнюючи зазначене, стає можливим констатувати, що як об'єкт організації підприємство виступає у якості відкритої кібернетичної ієрархічно-полархічної інтеграційної цілісності (системи), що має певну свободу вибору форм діяльності, складається із сукупності функціональних елементів та зв'язків між ними, для досягнення в конкретних умовах та у певні строки встановлених соціально-економічних цілей в очікуванні кінцевого результату діяльності. А отже, з першого погляду, до основних характерних ознак підприємства можна віднести ініціативність [3, с. 157], відкритість [8, с. 33], кібернетичність [7, с. 39], стійкість функціонування [10, с. 60], динамічність взаємодії [10, с.60], інтеграційну цілісність [3, с. 121], ієрархічність [7, с. 39], поліархічність [3, с. 119], цілеспрямованість, і нарешті, ознаку, яку зазначають майже всі науковці – функціональність, тобто наявність функціональних підсистем та областей діяльності підприємства.

Різноплановість поняття «підприємство» просліджується також за кількістю підходів на напрямів розгляду цього поняття. Так у праці О.В. Прущака зроблено спробу згрупувати вивчені ним концепції визначення поняття «підприємство» у межах трьох підходів: технологічного, інституційного та підприємницького [9]. Концепцією технологічного підходу є підприємство як цілісна неподільна система, носій виробничої функції, головним завданням якої є трансформація ресурсів у готову продукцію [9]. Класичне визначення технологічного підходу, запропоновано К.Р. Макконнелом та С.Л. Брю в своїй праці, за яким підприємство розглядається як заклад, який виконує одну більше функцій з виробництва та збуту товарів та послуг [5, с. 174]. Ідея технологічного підходу до визначення підприємства просліджується також у вітчизняних нормативних документах. Так у Господарському кодексі України зазначено, що підприємство є самостійним суб'єктом господарювання, який створено органом влади, органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами [28]. У межах технологічного підходу підприємство набуває ще двох характерних ознак, як то відособленість (або адміністративна самостійність) [2, с. 23] та цільова трансформація ресурсів [9].

Недолік технологічного підходу полягає у відособленні підприємства як економічного феномену від зовнішнього середовища, що проявляється через суспільне виробництво та суспільне життя, які на сьогодні мають тенденцію до соціалізації та гуманізації як економічної науки, так і практичної сучасної економіки країни взагалі [8, с. 26]. У праці І.А. Маркіної чітко простежується визначення суспільно-економічної позиції підприємства, яка ґрунтується на тому, що воно є носієм економічної форми руху, що охоплює процеси взаємодії елементів в середині підприємства, взаємодію між підприємствами та взаємодію між підприємствами та економічною системою в цілому [6, с. 23]. Тобто, підприємство не може діяти відособлено від суб'єктів зовнішнього середовища, які зацікавлені в реалізації не лише соціально-економічних цілей ринкової площини, а й відповідних (економічних, соціальних, гуманітарних та ін.) цілей загального розвитку країни.

У межах наступного інституційного підходу поєднуються ідеї інституціоналізму, неінституціоналізму та соціальні теорії організації. Ідеєю інституційного підходу є, по-перше, ототожнення сутності підприємства зі специфічною формою, яка відокремилася внаслідок суспільного поділу праці та організаційно поєднує у часі та просторі в певних пропорціях необхідні для виробництва ресурси [8, с.21]. На думку А. Шнейдера підприємство розглядається як інститут, створений з метою формування максимального прибутку своїм власникам [14, с. 24]. Це визначення було розширено у монографії Ю.С. Погорелова за рахунок заміни поняття «максимальний прибуток» на поняття «вигода». При цьому вигода має суто економічний характер і досягається, або безпосередньо, або опосередковано, наприклад за рахунок створення позитивного іміджу підприємства у суспільстві [8, с. 27]. Прикладами економічного прояву вигоди підприємства можуть бути, зокрема прибутку із наступним його розподілом між власниками, зростання вартості підприємства, збільшення вартості його капіталу підприємства та доходу, зростання частки підприємства на ринку товарів та послуг та ін. По-друге, притаманне для інституційного підходу визначення підприємства як системи прав (на матеріальні та нематеріальні активи, ресурси підприємства) та відносин між різними учасниками на основі легітимних контрактів, дозволяє виділити юридичну специфіку у визначенні підприємства як учасника суспільних відносин. Сутність підприємства у межах такого підходу розкривається у праці А.В. Бризгаліна, який зазначає, що підприємство – це, насамперед, сума речей, прав або фактичних відносин, які через участь суб'єкта прав пов'язані в організаційну єдність [1, с. 73]. По-третє, соціальна спрямованість інституційного підходу полягає в ідеї, що основою діяльності будь-якого підприємства є соціальна взаємодія та комунікації. Відповідно до цього Г.Саймон у своїй праці надав визначення підприємству як адаптивній системі, що містить різні компоненти, пов'язані між собою прагненням учасників здійснювати взаємодію один з одним задля досягнення спільних цілей [8].

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Поєднуючи складові ідеї інституційного підходу отримуємо поняття підприємства як системи контрактів і взаємовідносин між людьми, та як суб'єктів відносин «підприємство-підприємство» у зовнішньому середовищі [9].

Підприємницький підхід до визначення поняття «підприємство», в межах якого поєднуються теорія ігор, раціональна теорія, класична політекономія, ґрунтується на тому, що головним питанням діяльності підприємства вважає вибір раціонального рішення в суперечливих та мінливих умовах зовнішнього середовища [9]. Вибір такого рішення здійснюється за допомогою моделювання як зручного способу вивчення складних об'єктів, в тому числі і підприємств як соціально-економічних явищ, та процесів, що в них відбуваються.

Спроби визначити підприємство лише з будь-якої однієї позиції, на думку багатьох, здебільшого сучасних, авторів, є зовсім не виправданим приймаючи до уваги багатогранну комплексну природу походження цього феномену, що відкрито діє під впливом чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища заради отримання і надання вигоди у різних формах її прояву представникам контактних аудиторій. Все це зумовило виникнення теорій де підприємство постає багатограним соціально-економічним феноменом. Так, наприклад, Р. Акофф у своїй праці розглядає три підходи до розуміння поняття «підприємство»: механістичний, органічний і системний [13, с. 16]. При цьому, зазначає автор, лише системний підхід є найбільш повним та багатограним, оскільки дозволяє розглядати підприємство як явище, яке набуває одночасно рис і механізму і організму що діє у певному середовищі.

Погляд на підприємство як на багатогранне явище зустрічається також у праці Є.І. Чернявської, яка виділяє чотири його сторони, що є реальним наближення до дійсності [13, с. 16]. Тобто підприємство розглядається як організація, система контрактів, як певний інститут в існуючій системі економічних відносин та як організаційну форму капіталу.

Проведений аналіз багатьох праць та публікацій, що висвітлюють підходи та концепції щодо сутності підприємства дозволяє виокремити його характерні ознаки, які можна згрупувати за декількома класифікаційними ознаками. Як такі визначено: правові ознаки, ознаки, що стосуються середовища, у якому діє підприємство, поведінкові, цільові, структурні, функційні та дійові ознаки. Сутність характерних ознак підприємства подано в табл. 1.

Таблиця 1. Ознаки підприємства як соціально-економічної феномену.

Ознаки	Характеристика особливості
Правові ознаки	
Відособленість (адміністративна самостійність)	замкнутість внутрішніх процесів та наявність границь, що відділяють підприємство від зовнішнього оточення; юридичне оформлення (державна реєстрація), наявність та недоторканність майна, можливість від свого імені набувати майнових та особистих немайнових прав
Ініціативність	вільний вибір виду діяльності та виду продукції, спроможність здійснювати підприємницьку діяльність за власним бажанням та на власний ризик
Юридична специфіка	наявність прав (на матеріальні та нематеріальні активи, ресурси підприємства) та побудова відносин з контрагентами на основі легітимних контрактів
Економічна самостійність	спроможність відшкодувати всі затрати підприємства за рахунок його доходів, та генерувати позитивний фінансовий результат як власне джерело подальшого розвитку
Відповідальність	спроможність нести обов'язки та відповідати за своїми боргами перед кредиторами
Середовищні ознаки	
Обмеженість	ступінь інтенсивності обміну між підприємством (його структурними елементами) та зовнішнім середовищем
Інтегративність	ступінь єдності та відокремленості підприємства від зовнішнього середовища, а також наявність функціональних зв'язків системи з середовищем
Відкритість	спроможність діяти у зовнішньому середовищі, впливаючи на стан його елементів та одночасно зазнаючи вплив з його боку
Гнучкість (адаптивність)	спроможність формувати варіанти поведінки під впливом мінливого зовнішнього середовища з метою розробки сприятливих рішень для функціонування та розвитку
Сталість та стабільність	можливість збереження ефективності діяльності підприємства при зміні зовнішнього середовища, спроможність уникнення різких змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі
Надійність (захищеність)	стабільність функціонування за умови виникнення непередбачуваних подій та спроможність протистояти тенденціям, що можуть розрушити систему
Саморегуляція	спроможність підприємства в певних межах самостійно вирішувати ті чи інші питання внутрішнього життя та на свій розсуд, з врахуванням конкретних обставин, діяти у зовнішньому середовищі
Стійкість функціонування	здатність підприємства як системи повертатися в стан рівноваги після зникнення зовнішніх впливів, які вивели його з цього стану
Поведінкові ознаки	
Мінливість (нестационарність)	наявність умовно-стійкого стану окремих параметрів системи, що дозволяє змінювати структуру; стохастичність поведінки (спроможність формувати різні варіанти поведінки)
Унікальність та непередбачуваність	існування різних варіантів поведінки системи в конкретних умовах і разом з тим наявність унікальних граничних можливостей, що визначаються сукупним ресурсним забезпеченням
Ередитарність	залежність поточних характеристик від попередніх станів та змін
Динамічність взаємодії	здатність змінювати параметри та структуру економічної системи під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників
Цільові ознаки	
Цілеспрямованість	спроможність формування цілей діяльності підприємства та прагнення їх досягти
Холізм	наявність спільних цілей, які мають бути формалізовані, агреговані та зіставлені за їхньою відносною важливістю щодо досягнення загальної мети
Структурні ознаки	

Ознаки	Характеристика особливості
Складність	наявність значної кількості та різноманітності зв'язків як між елементами внутрішньої структури підприємства, так і із зовнішнім середовищем
Інтеграційна єдність	операційна єдність (спільність операційних процесів, в т.ч. і виробничих); організаційна єдність (наявність єдиного керівництва та плану роботи); економічна єдність (спільність різних видів ресурсів, а також економічних результатів роботи)
Статична цілісність	наявність стану відносної замкнутості, тобто сукупності структурних елементів, які пов'язані у єдине ціле, що має відмінності від кожної зі складових
Ієрархічність (підпорядкованість)	наявність в організаційній структурі вертикальних рівнів управління (вищого, середнього, нижчого)
Поліархічність	наявність горизонтальної координації, за якою взаємодіють працівники, що не підпорядковані один одному і стоять на одному ієрархічному рівні або мають однакову посаду
Функційні ознаки	
Комунікативність	наявність зв'язків (економічних, технологічних, управлінських, інформаційних та ін.) між окремими елементами підприємства, за допомогою яких вони взаємодіють, вирішують проблемні питання та досягають встановлених цілей
Функціональність	наявність функціональних підсистем та областей діяльності підприємства, склад яких визначається особливістю підприємства, його галузевою приналежністю, формою власності, розміром, характером діяльності
Кібернетичність	наявність об'єкту та суб'єкту управління, здатність здійснювати інформаційні потоки (прямі та зворотні) між двома підсистемами
Формалізація	наявність чітко встановлених правил поведінки, процедур та контролю задля функціонування підприємства як цілісного утворення
Розподілюваність	наявність професійно-кваліфікаційних характеристик та визначеність масштабів влади для різних посад на підприємстві, що дозволяє структурувати вирішення завдань
Дійові ознаки	
Самоорганізація	самостійна розчленованість підприємства як системи на підсистеми з відносно замкнутим циклом функціонування
Самонавчання	накопичення досвіду та вміння отримувати його зовні
Ресурсозабезпеченість	наявність ресурсопотоків у відтворювальному циклі капіталу
Потенціалозабезпеченість	наявність та генерування різних видів потенціалу, якому притаманні властивості інерції, еластичності, безперервності стабілізації, безперервності змінювання
Цільова трансформація ресурсів	здійснення концентрації та використання всіх видів ресурсів для виробництва продукції (робіт, послуг), а також їх відтворення за умови функціонування, що є основою для досягнення цілей підприємства
Спроможність до розвитку	можливість зміни стану як окремих елементів системи підприємства, так і системи в цілому, що відбуваються за результатами впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища як еволюційним шляхом, спонтанно, так і через управлінські впливи
Результативність	спрямованість на отримання вигоди, як правило, економічної на користь власників підприємства

Слід зазначити, що наведений перелік характерних ознак не є вичерпним.

Висновок. Зважаючи на те, що підприємство як категорія і як феномен розглядалися і продовжують розглядатися у великій кількості праць різних науковців в розрізі окремих теорій і підходів, дати єдине визначення цього поняття, яке б висвітлювало всі точки зору є неможливим. В частко-узагальненому вигляді як соціально-економічний феномен, як організація і як агент підприємництва підприємство постає у якості відкритої ієрархічно-поліархічної інтеграційної цілісності (системи), що має певну свободу вибору форм діяльності, складається із сукупності функціональних елементів, зв'язків між ними, та діє задля досягнення встановлених соціально-економічних цілей у певні строки та в конкретних умовах під впливом чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища в очікуванні вигоди у різних її формах на користь власників та представників контактних аудиторій. Виявлені характерні особливості підприємства ще раз підкреслюють складність та багатогранність цього феномену та дозволяють сформулювати більш просторе уявлення про умови та мету його існування. Подальшого розвитку набуває вивчення питань щодо діяльності підприємства як складного соціально-економічного феномену.

Джерела та література:

1. Брызгалін А. В. Понятіе и сущность субъекта предпринимательской деятельности как участника гражданско-правовых отношений / А. В. Брызгалін // Правоведение. – 1994. – № 1. – С. 73-76.
2. Есипов В. Е. Оценка бизнеса : учеб. пособие / В. Е. Есипов, Г. А. Маховикова, В. В. Терехов. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 464 с.
3. Завадський Й. С. Менеджмент : у 3 т. / Й. С. Завадський. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2001. – Т. 1. – 542 с.
4. Лафта Дж. К. Теория организации : учеб. пособие / Дж. К. Лафта. – М. : ТК Велби, Проспект, 2006. – 416 с.
5. Макконнелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика : в 2-х т. / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю; [пер. с англ 11-го изд.]. – М. : Республика, 1992. – Т. 2. – 400 с.
6. Маркіна І. А. Методологія сучасного управління : монографія / І. А. Маркіна. – К. : Вища шк., 2001. – 311 с.
7. Организация производства и управление предприятием : учеб. / О. Г. Туровец, М. И. Бухалков, В. Б. Родионов и др.; под ред. О. Г. Туровца. – 2-е изд. – М. : Инфра-М, 2009. – 544 с.
8. Погорелов Ю. С. Природа, рушійні сили та способи розвитку підприємства : монографія / Ю. С. Погорелов. – Харків : АдвА™, 2010. – 352 с.

9. Прущак О. В. Устойчивость развития продовольственного комплекса региона: теория, методология, практика : дисс. ... докт. экон. наук : 08.00.05 / О. В. Прущак. – Саратов : Саратов. гос. соц.-экон. ун-т, 2003. – 339 с.
10. Стадник В. В. Теоретико-методологічні основи інвестування розвитку підприємства / В. В. Стадник, Е. І. Непогодіна // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1 (79). – С. 60-68.
11. Теория системного менеджмента : учеб. / под ред.: П. В. Журавлева, Р. С. Седегова, В. Г. Янчевского. – М. : Экзамен, 2002. – 516 с.
12. Холл Р. Х. организации: структуры, процессы, результаты / Р. Х. Холл. – СПб. : Питер, 2001. – 312 с.
13. Чернявська Є. І. Реструктуризація підприємства в умовах трансформаційної економіки : монографія / Є. І. Чернявська. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2004. – 264 с.
14. Шнейдер А. Еволюція компаній / А. Шнейдер // Менеджмент и менеджер. – 2003. – № 6. – С. 4-11.

Криль Я.М.

УДК 005.2+65:658.155.012.7+65.012.8

ВИБІР СПОСОБУ УПРАВЛІНСЬКИХ ДІЙ ЗА ВУЗЬКОФУНКЦІОНАЛЬНИМ ВАРТІСНИМ КРИТЕРІЄМ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Захист від небажаних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища був і залишається природною потребою будь-якого підприємства. Від точної ідентифікації загроз, від правильного вибору вимірників їх прояву, тобто системи індикаторів, залежить ступінь адекватності оцінки економічної безпеки підприємства. Залежно від цього формується комплекс необхідних заходів попередження і нейтралізації небезпеки, відповідних масштабу і характеру загроз. Виявлення і застосування заходів, направлених на запобігання загрозам економічній безпеці, припускає аналіз гіпотетичного стану підприємства в результаті виконання прийнятих раніше стратегічних для цього підприємства економічних і науково-технічних рішень, загальних тенденцій і процесів в затребуваності продукції і послуг, інвестицій тощо.

У науковій літературі представлено багато основоположних принципів побудови системи економічної безпеки підприємств, проте економічний інструментарій для їх практичного застосування розроблений недостатньо повно і не цілком враховує взаємозв'язки категорій "економічна безпека", "загроза" та "ризик". В результаті, не достатньо забезпечено наукове обґрунтування способів вирішення актуальних завдань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки підприємств.

Вузькофункціональний підхід в управлінні економічною безпекою підприємств потребує науково-обґрунтованих підходів до ухвалення управлінських рішень, з одного боку, та відповідних методів і інструментів управління ризиками на підприємствах, з другого боку. Симбіоз цих управлінських компонентів дозволить перевести управління економічною безпекою підприємств з теоретичної площини у практичну, емпіричну, та поширити її практичне розповсюдження. Отже, розробка прикладних аспектів, принципів та процедур прийняття рішень в управлінні економічною безпекою підприємств є важливою і нагальною науково-практичною проблемою. Це обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історія наукової думки щодо розвитку розуміння економічної безпеки та генезис підходів до її забезпечення і управління проаналізований досить докладно у працях таких вчених як Г.В. Козаченко [1], О.М. Ляшенко [1,2], Г.С. Вечканов [3], В.В. Крутов [4] тощо.

Існує два типи систематизації точок зору щодо підходів до розуміння поняття економічної безпеки підприємства та пов'язаних з цим способів її забезпечення. Перший тип пов'язаний з розумінням та використанням поняття "загроза", де виокремлюються дві принципово різних групи: підходи, що ототожнюють економічну безпеку з певним результативним розвитком, з досягненням цілей функціонування без використання поняття загрози та підходи, що використовують поняття загрози та припускають дії щодо їх обов'язкового усунення. Другий тип систематизації (запропонований О.М. Ляшенко [2]) пов'язаний з виокремленням ідеологічної домінанти, на якій базується розуміння економічної безпеки підприємства, де виокремлюються три різновиди підходів: захищеність від загроз або небажаних змін, розвиток та міра гармонізації інтересів.

В результаті взаємодії та протидії наукових думок в межах окреслених принципів систематизації на емпіричному рівні з'явилося багато підходів до розуміння поняття економічної безпеки та її забезпечення на рівні підприємства. До основних з них можна віднести: захисний, ресурсно-функціональний, гармонізаційний та вузькофункціональний підходи.

Першочерговий інтерес, в межах даного дослідження, представляє вузькофункціональний підхід до розуміння економічної безпеки, її забезпечення та управління. В межах вузькофункціонального підходу йдеться про розгляд економічної безпеки підприємства з позиції окремого аспекту його діяльності. Існує декілька варіантів визначення сутності вузькофункціонального підходу, які, на нашу думку, є хрестоматійними. Решта інших наукових точок зору, що зустрічаються в спеціальній літературі, не є такими, які принципово змінюють розуміння визначеної проблематики.

Здійснивши синтез наведених наукових позицій, сформулюємо авторське визначення економічної безпеки підприємства, що відповідає цілям даного дослідження. Економічна безпека підприємства – це стан